

A NEMZETKÖZI VALUTAALAP SZEREPE A NYUGAT-BALKÁNON

ENDRÓDI-KOVÁCS VIKTÓRIA

A Nemzetközi Valutaalap (IMF) az 1980-as évektől kezdődően nyújt technikai, illetve pénzügyi segítséget a térség államai (korábban Jugoszlávia) számára. Aktív szerepet játszott az államok gazdasági átalakulása során, igyekezett támogatni gazdasági reformjaikat annak érdekében, hogy működő piacgazdaságokat hozzanak létre, biztosítsák makrogazdasági egyensúlyukat, ráálljanak egy fenntartható gazdasági növekedési pályára. A tanulmány célja, hogy egyrészt elemezze ezen országok makrogazdasági helyzetét és rávilágítson arra, hogy milyen problémákkal szembesülnek napjainkban, másrészt bemutassa az IMF szerepét a régióban, a térség országainak (Horvátország, Szerbia, Macedónia, volt Jugoszlávia, Montenegró, Albánia, valamint Bosznia-Hercegovina) átalakulásában, válságkezelésében.

BEVEZETÉS

A Nemzetközi Valutaalap (*International Monetary Fund, IMF*) alapfeladata, hogy „a nemzetközi valutáris-pénzügyi kapcsolatok zavartalan fejlődését, valamint a pénzügyi stabilitást biztosítsa, előmozdítsa a nemzetközi kereskedelmet, támogassa a magas foglalkoztatási rátát és fenntartható gazdasági fejlődést, és csökkentse a világon élő szegények számát.” [IMF 2016a]. Törekvése, hogy tagállamai vállalják a nemzetközi valutáris kapcsolatok liberalizációját, a rendszer szabadságát ne veszélyeztessék az átmeneti makrogazdasági egyensúlyi problémák. Ennek érdekében például átmeneti kedvezményes devizahitelt biztosít tagjai részére átmeneti jellegű fizetésimérleg hiányok esetén, nehogy a bajba jutott tagállamok olyan védekező lépéseket tegyenek, amelyek adminisztratív korlátok közé szorítanak a nemzetközi fizetési forgalmukat. A hitelnyújtás mértéke függ az adott ország tartalékhelyzetétől, kvótáitól, időtartama pedig néhány évtől a hosszabb távig terjedhet [Blahó-Prandler 2005].

A Nemzetközi Valutaalap a Nyugat-Balkán államainak a gazdasági átalakulásuk óta fontos partnere; az 1980-as évek eleje óta nyújt az akkori Jugoszlávia tagállamai számára pénzügyi és technikai segítséget. Az IMF az utóbbi években is többször segítette a nyugat-balkáni régiót tanácsaival, ha kellett, hitel formájában támogatta a válságkezelést, vagy éppen igyekezett biztosítani a makrogazdaság, illetve a valutáik árfolyamának stabilitását.

A tanulmány két nagyobb részre bontható: alábbiakban először a régió államainak makrogazdasági teljesítménye, illetve annak problémái kerülnek bemutatásra, majd ezzel kapcsolatban az IMF jelenlétének ismertetésére kerül sor. Végül az összefoglalással, a legfontosabb következtetések levonásával zárul a tanulmány.

A NYUGAT-BALKÁN¹ RÉGIÓ MAKROGAZDASÁGI TELJESÍTMÉNYE

A térség makrogazdasági teljesítményének áttekintése során kiemelendő a gazdasági növekedés és infláció alakulása, a foglalkoztatottság, költségvetés és államadósság, valamint a (folyó) fizetési mérleg helyzete.

Elsőként azonban fontos leszögezni, hogy a délszláv háború után a gazdasági átalakulás egyik legfontosabb mozzanata az volt, hogy a Nyugat-Balkán államai működő piacgazdaságot építsenek ki. Ezt csupán viszonylag későn, a 2000-es évek közepére sikerült megvalósítaniuk a térség államainak – vegyes eredményekkel. A működő piacgazdaság kiépítése területén Horvátország kivételével mindegyik országnak jelentős hiányosságai akadnak. Az Európai Fejlesztési és Újjáépítési Bank [EBRD 2002 – 2014] átalakulási indexei alapján közös problémának tekinthető az infrastruktúra elmaradottsága, a versenypolitika területén komoly hiányosságok fedezhetők fel, a kormányzatok és vállalatok átszervezése vontatottan halad, valamint az értékpapírpiac és a nem bank jellegű pénzügyi intézmények működése területén is jelentős reformokra van szükség. Néhány ország tekintetében (például Montenegró és Albánia) pedig bizonyos (korábbi vagy jelenleg is állami tulajdonban lévő) nagyvállalatok támogatása is megfigyelhető – habár ennek mértéke csökkenő, még ma is jelentősnek mondható. Végül megállapítható, hogy az összes vizsgált államban a reformok lassan haladnak, kiváltképpen a gazdasági és pénzügyi válság kirobbanása óta.

Az országok gazdasági növekedéséről elmondható, hogy a folyamat a válság hatására lelassult és azóta sem állt fenntartható pályára. Míg a 2008-as válság előtt megfigyelhető, hogy ezen országok gazdasági növekedése az Európai Unió átlaga felett volt, utána épp az ellenkezője történt az országok többségében. Kiváltképpen Horvátország és Szerbia esetében mondható el, hogy a gazdasági növekedés nem indult újra. Horvátország a válság óta negatív növekedési adatokat produkál, Szerbia teljesítménye pedig jelentős mértékben romlott a válság kitörése óta (lásd alábbi, 1. ábra).

1. ábra: A Nyugat-Balkán országainak és az Európai Unió reál GDP növekedése 2002 és 2014 között (%)

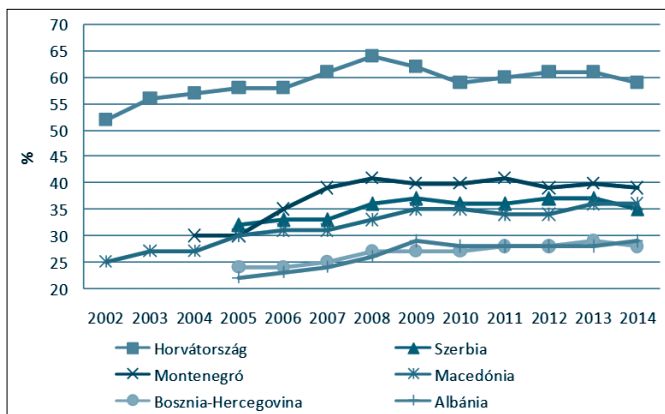

Forrás: Eurostat [2016] adatai alapján saját szerkesztés

1 A Nyugat-Balkán régió alatt jelen tanulmány keretei között Horvátország, Szerbia, Montenegró, Macedónia, Bosznia-Hercegovina valamint Albánia értendő. Koszovó a rendelkezésre álló hiányos adatok miatt nem került a vizsgált országok közé.

A makrogazdasági teljesítmény értékeléséhez érdemes áttekinteni, hogy a régió államaiban az elmúlt években hogyan alakult az egy főre jutó GDP-mutató a vásárlóerő-paritáson. Az alábbi, 2. ábrából rögtön szembetűnik, hogy a Nyugat-Balkán államai jelentős mértékben le vannak maradva az EU27-ek átlagához viszonyítva, habár Horvátország messze a régiós átlag felett áll (2014-ben az EU27-ek átlagának 59%-án, míg a régió többi állama a 29-39%-án). A 2000-es évek elejéhez képest minden országban megfigyelhető egy enyhe növekedési, fejlődési ütem, azonban a 2008-2009-es gazdasági válság hatására ez a korábbi lassú növekedési ütem visszaesést, illetve stagnálást eredményezett.

2. ábra: A Nyugat-Balkán országainak egy főre jutó GDP-jének alakulása (vásárlóerő-paritáson) 2002 és 2014 között az EU27-ek átlagához viszonyítva (EU27=100%)

Forrás: Eurostat [2016] adatai alapján saját szerkesztés

A térség országainak inflációs rátáiról elmondhatjuk, hogy nagyobb ingadozásokkal, de követik az Európai Unió inflációs rátájának alakulását (lásd alábbi 1. táblázat).

1. táblázat: A Nyugat-Balkán országainak és az Európai Unió inflációjának alakulása 2002 és 2014 között

Ország/év	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Bosznia-Hercegovina	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	6,12	1,52	7,42	-0,39	2,19	3,68	2,05	-0,09	-0,93
Albánia	7,77	0,48	2,28	2,37	2,37	2,93	3,36	2,28	3,55	3,45	2,03	1,94	1,63
EU	2,31	2,10	2,26	2,48	2,60	2,63	4,20	0,95	1,67	3,31	2,72	1,39	0,22
Horvátország	1,68	1,75	2,05	3,32	3,21	2,86	6,09	2,40	1,04	2,25	3,42	2,21	-0,21
Macedónia	2,31	1,10	0,93	0,16	3,21	2,25	8,33	-0,74	1,51	3,90	3,32	2,78	-0,28
Montenegro	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	2,92	4,35	8,76	3,47	0,65	3,45	4,15	2,21	-0,71
Szerbia	19,49	9,88	11,03	16,12	11,72	6,39	12,41	8,12	6,14	11,14	7,33	7,69	2,08

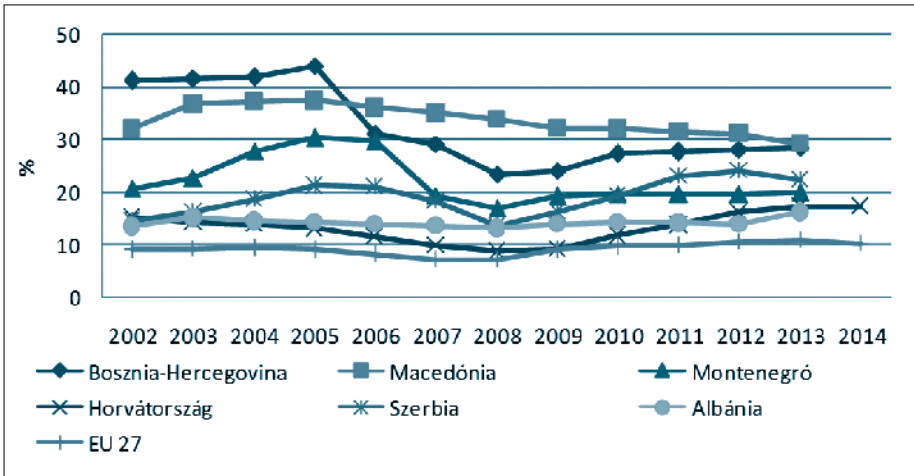
Forrás: Világbank [2016] adatai alapján saját szerkesztés

Szerbia inflációs rátája jóval magasabb az uniós átlagnál. Macedóniában az infláció az egyik legalacsonyabb a régióban, ami a macedón dínár euróhoz való rögzítésének tudható be. Montenegrónak nincs saját valutája, 2000-től a német márkát, 2002-től pedig az eurót használja törvényes fizetőeszközként. Ez segít az infláció alacsonyan tartásában, viszont a monetáris politikát korlátok közé szorítja, megszünteti az árfolyam-kiigazítás lehetőségét. Az államok közül még kiemelendő Albánia: az albán monetáris politika elkötelezett az alacsony infláció mellett, ezt mutatja az is, hogy amint az infláció emelkedését prognosztizálják, az Albán Nemzeti Bank monetáris szigorítással válaszol. Ez történt többek között 2007-ben is, amikor a döntés egyben a magánszféra hitelfelvételét is csökkentette [EBRD 2008]. Az inflációs ráta itt az egyik legalacsonyabb a régióban, közelíti az európai uniós átlagot.

Amint azt a fenti, 1. táblázatból is kiolvashatjuk, 2007 végén az infláció hirtelen megugrott, 2008 első felében tetőzött valamivel 10% alatt (Albánia kivételével). Az inflációs nyomást elsősorban a növekvő élelmiszer- és energiaárak váltották ki a térségben. Montenegróban a rekord nagyságú inflációhoz hozzájárult az erőteljes gazdasági növekedés, amit a turizmus, építőipar és pénzügyi szektor boomja okozott [EBRD 2008]. 2009-re az infláció újra normalizálódott (Bosznia-Hercegovinában és Macedóniában defláció alakult ki), ami elsősorban a válság nyomán bekövetkező gazdasági folyamatoknak, a visszaeső lakossági és vállalati fogyasztásnak volt köszönhető. Azóta egy erőteljes deflációs nyomás nehezedik a térség országaira, amely elsősorban a fejlett országokból (kiváltképpen az Európai Unió országaiból) terjed át a térségre, valamint a csökkenő energiaárak is szerepet játszanak a folyamat kialakulásában.

A nyugat-balkáni államok egyik legkiemeltebb gazdasági problémájának a magas munkanélküliségi ráták tekinthetők, amint azt az alábbi, 3. ábra is szemlélteti. Míg az Európai Unióban az átlagos munkanélküliségi ráta 10% körül mozgott az elmúlt években, a Nyugat-Balkán valamennyi vizsgált államában ennél magasabb értékekkel találkozhatunk. Habár a térség államai igyekeznek csökkenteni az országban jelen lévő munkanélküliek számát, ezt csupán kevés sikerrel tudják megtenni. A magas munkanélküliség kiváltképpen Bosznia-Hercegovinában, Macedóniában és Szerbiában okoz jelentősebb gazdasági problémákat, ezekben az államokban a munkanélküliségi ráta legalább kétszerese az uniós átlagnak. Ezt a problémát a térségben a válság előtti magas gazdasági növekedési adatok sem tudták érdemben csökkenteni.

3. ábra: A Nyugat-Balkán országainak és az Európai Unió munkanélküliségi rátájának alakulása 2002 és 2014 között (%)

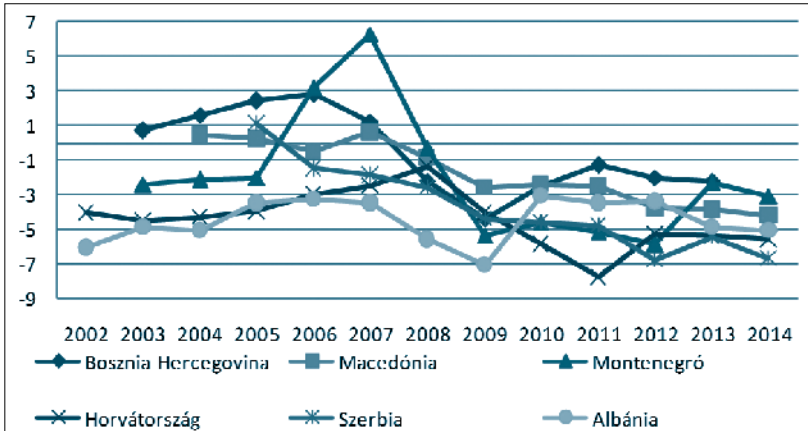
Forrás: Eurostat [2016] adatai alapján saját szerkesztés

A foglalkoztatottsági ráták alulmaradnak az uniós átlaghoz képest (például 61-62% Szerbiában, Montenegróban; 65% Albániában és Macedóniában), valamint a kivándorlók hazautalásainak szerepe rendkívül jelentős, a vizsgált országok közül kiváltképpen Bosznia-Hercegovinában és Albániában. (A Világbank [2016] adatai alapján az előbbi országban a hazautalások nagysága 2011-2015 között átlagosan a GDP 11%-át tették ki, utóbbiban 8,6%-át.) Szerbia és Montenegró hazautalási adatai pedig erőteljes növekvő tendenciát mutatnak. (Összehasonlításképpen Horvátország hazautalásai a GDP 3,8%-át, Magyarország hazautalásai a GDP 3,4%-át teszik ki a rendelkezésre álló legfrissebb adatok alapján [Világbank 2016].)

A térséggel kapcsolatban komoly aggodalmakra adhat okot az is, hogy a válság óta a munkanélküliségi ráta folyamatosan növekszik (Macedónia kivételével, ahol kis mértékben mérséklődik), kiváltképpen Horvátországban és Szerbiában.

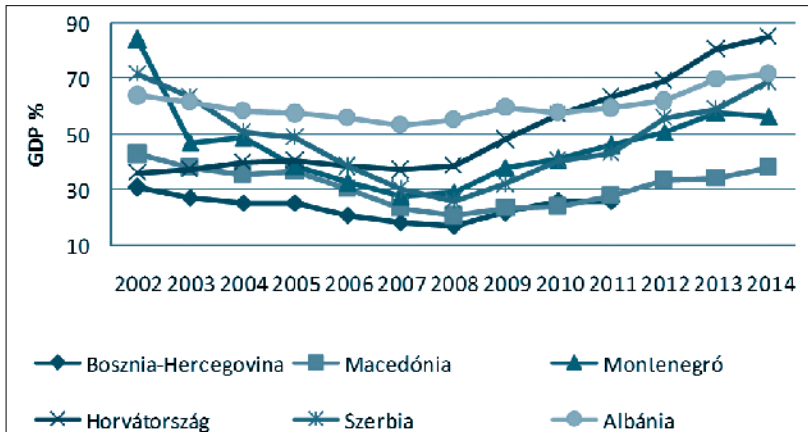
Ha megvizsgáljuk az elmúlt évek kormányzati statisztikáit (4. és 5. ábra), komoly aggodalmak merülnek fel a vizsgált államok esetében. A költségvetési egyenlegek adatai alapján kijelenthetjük, hogy a válság komoly hatással volt ezen országok költségvetési mérlegeire, jelentősen rontotta azokat, egyre nagyobb deficiteket okozva. A kormányok erőfeszítései ellenére ezen államok csak nehezen tudják csökkenteni költségvetési mérlegük hiányát, sok esetben sikertelen marad a próbálkozásuk.

4. ábra: A nyugat-balkáni országok költségvetési egyenlegének alakulása 2002 és 2014 között (GDP %-ában)

Forrás: Eurostat [2016] adatai alapján saját szerkesztés

5. ábra: A nyugat-balkáni országok államadósságának alakulása 2002 és 2014 között (GDP %-ában)

Forrás: Eurostat [2016] adatai alapján saját szerkesztés

A válság hatása az államadósság adataiban is tükröződik, egyre inkább növelve azokat. A válság előtt a legtöbb nyugat-balkáni államnak még sikerült csökkenteni államadósságát, azonban a válság hatására rohamos mértékben növekszik eladósodottságuk. Kiemelendő Horvátország esete, amely az elmúlt években majdnem megduplázta államadósságát (2009-ben még a GDP 48%-a volt az ország államadóssága, ez 2014-re 85,1%-ra nőtt) [Eurostat 2016 adatai alapján].

A válság hatására ezen államok kormányainak jelentős mértékben csökkentek a bevételei: elsősorban különböző javak és szolgáltatások adóbevételeinek, valamint a kereskedelemből származó bevételek csökkenése miatt (ez utóbbi a csökkenő globális kereslet hatására következett

be). A kormányok igyekeztek visszafogni kiadásait, kevés sikerrel, mivel a válság kirobbanása előtt a közsféra bérei illetve a nyugdíjak összege jelentős mértékben növekedtek, amit a társadalmi ellenállás miatt nem igazán tudtak visszafordítani. Ehelyett az állami beruházásokat fogták vissza, ami viszont az országok fejlődési potenciálját csökkentette. Az országok gyenge fejlődési potenciáljához az is hozzájárult, hogy azok az államok, amelyek a valutájuk valamilyen rögzített formáját választották korábban (lásd Montenegró vagy Bosznia-Hercegovina) nem tudták monetáris politikájukat felhasználni gazdaságuk élénkítése érdekében (azaz leértékelni valutájukat). Azon országok sem igazán tudtak élni a leértékelés adta lehetőségekkel, amelyek lebegtették valutájukat, mivel vagy nem tekinthető hitelesnek monetáris politikájuk (pl. Szerbia) vagy el kellett kerülniük a nagy árfolyam-ingadozásokat (például a lakosság devizában való eladósodottságának következtében). Ebben az is jelentős mértékben közrejátszott, hogy korábban az országba érkező tőkét nem produktív beruházásokra fordították, hanem elsősorban a lakosság fogyasztása növekedett [Murgasova et al. 2015].

Az államok makrogazdasági teljesítményének vizsgálatakor nem hagyható figyelmen kívül a folyó fizetési mérleg alakulása. Amint az alábbi, 2. táblázatból is kiolvasható, a térség államainak régóta deficitese a folyó fizetési mérlege, elsősorban az Európai Unióval szemben. Horvátország teljesítménye azonban úgy tűnik, 2013-ra jelentősen javult, amihez valószínűleg az uniós csatlakozás nagymértékben hozzájárult, mivel ezáltal folyamatosan javítani tudta exportteljesítményét. Az előrejelzések is igen kedvezőek, optimisták az ország esetében.

2. táblázat: A folyó fizetési mérleg alakulása a Nyugat-Balkán régióban (millió \$ folyó áron)

Ország/év	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Bosznia-Hercegovina	-1450,13	-2643,83	-1135,26	-1030,66	-1767,39	-1498,58	-1029,33	-1401,44
Macedónia	-605,75	-1235,80	-609,57	-198,29	-261,70	-300,78	-194,98	-163,94
Montenegró	-1464,36	-2257,52	-1150,29	-952,38	-791,18	-769,25	-649,03	-698,73
Horvátország	-4327,88	-6077,78	-3057,46	-900,05	-404,98	-251,01	715,82	n.a
Szerbia	-6889,79	-10394,80	-2866,52	-2550,32	-3834,41	-4701,04	-2789,66	n.a
Albánia	-1150,81	-2018,43	-1851,32	-1352,77	-1668,84	-1257,97	-1379,78	-1769,67

Forrás: Világbank [2016] adatai alapján saját szerkesztés

A nyugat-balkáni államok és az Európai Unió közötti kereskedelmi kapcsolatokat a Stabilizációs és Társulási Megállapodások határozzák meg. Közös jellemzője az országoknak, hogy az Európai Unió tagállamaival szoros kereskedelmi kapcsolatokat ápolnak: exporttermékeiknek körülbelül 60-80%-át szállítják a tagállamokba, valamint importjuknak 40-80%-a származik az uniós tagállamokból. A legtöbb ország esetében az Unió tagállamai a legfontosabb kereskedelmi partnerek, a többiek esetében pedig a régió államai. Az Európai Unión belül az országok legfőbb kereskedelmi partnerei jellemzően Olaszország, Görögország, Németország, Szlovénia és Magyarország [Európai Bizottság 2015a – f].

A térségre jellemző a tőkehiány, ami jelentős mértékben rontja az országok makrogazdasági teljesítményét, többek között hatással van az oktatás minőségére, az alkalmazott technológia minőségére, a termelékenységére, valamint jelentős mértékben hátráltatja az infrastrukturális

fejlesztéseket. Ahogy az alábbi, 3. táblázatból is kiolvasható, a térségbe sem a beáramló, sem a kiáramló FDI nem tekinthető jelentős mértékűnek (habár Horvátország és Szerbia kiemelkedik e téren). Pozitívként elmondható, hogy a válság ellenére is folytatódott a régióba való tőkeáramlás, azonban alacsonyabb mértékben, mint a válság térségbe való begyűrűződése előtt. A saját finanszírozási lehetőségek hiánya (amely leginkább a térségbe áramló kevés tőke, a magas munkanélküliség és ezzel párhuzamosan növekvő eladósodottságnak köszönhető) egyrészt függővé teszi ezen országokat a különböző fejlesztési segélyek és támogatások irányában, de másrészt ez is közrejátszik/játszott abban, hogy az országok nagyobb gazdasági sokk, visszaesés esetében nagyobb valószínűséggel fordulnak a Nemzetközi Valutaalaphoz segítségért. Általánosságban elmondható, hogy ezen országok nagymértékben támaszkodnak külső forrásokra (például EU, Világbank), de a támogatások felhasználásának hatékonysága nem tekinthető jónak – például a szerződéskötés aránya javításra szorul, nincsenek megfelelően szakképzett emberek, szakmai és nyelvtudásuk sokszor nem elég a megfelelő hatékonyságú együttműködéshez, kommunikációhoz, a forráslehetőségek teljes kihasználásához [Endrődi-Kovács 2013].

3. táblázat: FDI inflow és outflow adatok a Nyugat-Balkán vonatkozásában 2009 és 2014 között

Ország/év	Beáramló FDI (millió \$)						Kiáramló FDI (millió \$)					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Horvátország	3077	133	1682	1451	955	3451	1260	91	42	56	180	1886
Albánia	996	1051	876	855	1266	1093	39	6	30	23	40	30
Bosznia-Hercegovina	250	406	496	351	283	564	6	46	18	16	15	2
Montenegró	1527	760	558	620	447	497	46	29	17	27	17	27
Szerbia	2896	1686	4932	1299	2053	1996	24	185	318	331	329	356
Macedónia	201	213	479	143	335	348	11	5	0	8	15	21

Forrás: UNCTAD [2015] adatai alapján saját szerkesztés

A fenti elemzésből is láthatjuk, hogy a régió államai számos gazdasági problémával szembesülnek napjainkban, amelyek közül kiemelendő a magas munkanélküliség, ezzel összefüggésben az alacsony munkaerőpiaci részvétel, a jelentős mértékű folyó fizetési mérleg hiány, a tőkehiány, valamint a növekvő eladósodottság.

AZ IMF SZEREPE AZ ELMÚLT ÉVTIZEDEKBEN

Az IMF kapcsolata a nyugat-balkáni államokkal évtizedekre nyúlik vissza. A Valutaalap már az 1980-as évek elejétől nyújtott technikai és pénzügyi támogatásokat az akkori Jugoszláviának, illetve tagállamainak. A nemzetközi szervezet szerepe jobban kiterjedt az 1990-es évek elejétől, amikor a szocializmus megbukásával párhuzamosan Jugoszlávia is összeomlott. Akkoriban a gazdasági átalakulás kihívását a konfliktusok is nehezítették, illetve hátráltatták.

Az IMF 1992. december 14-ei döntése alapján a korábbi Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság (JSZSZK) utódállamainak előre meghatározott feltételeknek kellett eleget tenniük

a tagsághoz: elsősorban a korábbi hitelekkel kellett rendezniük, illetve meggyőzniük az igazgatótanácsot, hogy képesek a jövőbeli tagsági kötelezettségeknek eleget tenni. Ezek teljesítéséért hivatalosan Bosznia-Hercegovina, mint önálló államalakulat 1995. december 20-án, Horvátország 1993. január 15-én, Macedón Volt Jugoszláv Köztársaság 1993. április 21-én, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (JSZK) 2000. december 20-án válhatott az IMF tagjává. A JSZK-t később átnevezték Szerbia és Montenegróra, 2006 júniusában pedig a két állam különvált: létrejött a Szerbiai Köztársaság és a Montenegrói Köztársaság. Szerbia nyerte el a korábbi Szerbia és Montenegró tagságát, Montenegró pedig hivatalosan csak 2007. január 18-ával vált az IMF tagjává [IMF 2012a] (lásd alábbi 4. táblázat).

4. táblázat: A nyugat-balkáni országok csatlakozásának éve, kvótái és kintlévősége

Ország	Csatlakozás éve	SDR (millió \$)	Kvóta (%)	Jelenlegi kintlévőség (2015-12-31) millió SDR
Albánia	1991. (október 15.)	60,0	0,03	PRGF: 33,35 Kibővített hitelkeret: 8,52
Bosznia-Hercegovina	1992. (december 14.)	169,1	0,07	Készenléti hitelkeret: 338,2
Horvátország	1992. (december 14.)	365,1	0,15	0
Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság	1992. (december 14.)	68,9	0,03	0
Montenegró	2007. (január 18.)	27,5	0,01	0
Szerbia	1992. (december 14.)	467,7	0,20	Készenléti hitelkeret: 11,95 (+kamatok 2020-ig évente 0,22)
Összesen	—	1158,3	0,49	393,12

Forrás: IMF [2012a] [2016 b,c, d,e] honlapja alapján saját szerkesztés

A Nemzetközi Valutaalap a nyugat-balkáni államok gazdasági átalakulását a kezdetektől támogatja. Alapvetően három formában teszi ezt: felügyelet, hitelezés valamint technikai segítségnyújtás [Roaf et al. 2014].

A technikai segítségnyújtás során a Valutaalap szakmai támogatást, tanácsokat ad a nyugat-balkáni államoknak gazdaságpolitikájuk hatékonyságának javítása céljából. Ez a tevékenysége az oktatástól a továbbképzésen át a konkrét problémák megoldására tett javaslatokig a legváltozatosabb formákat ölt. Számos területre terjed ki, többek között költségvetési, monetáris és árfolyam-politikára, a bank- és pénzügyi szektor felügyeletére és szabályozására, statisztikai adatszolgáltatásra, a pénzügyi ágazat fenntarthatóságára. Az 1990-es évek eleje óta folyó technikai segítségnyújtás 50%-a a monetáris és pénzügyi területeket érintette, 30%-a fiskális kérdésekkel foglalkozott, kb. 15%-a statisztikai adatszolgáltatáshoz köthető, a maradék pedig jogi és egyéb kérdésekkel volt kapcsolatos. Napjainkban az alábbi kérdéseket érinti elsősorban: közkiadások (költségvetés tervezése és végrehajtása, bevételek adminisztrációja), monetáris politika (inflációs célkövetés, monetáris politikai eszközök helyes használata, átláthatóság), pénzügyi szektor

(bankfelügyelet és szabályozás, stress testing, állampapírpiac fejlesztése), jogi keretek megfelelő kialakítása (fiskális, adójogi, központi bankkal kapcsolatos törvények megalkotása, árfolyamszabályozás, adósság átrendezésének tervezése), valamint statisztikai kérdések (a bevezetett nemzetközi statisztikai sztenderdek helyes alkalmazása, megfelelő adatgyűjtés és adatszolgáltatás elősegítése) [Murgasova et al 2015].

A szakértői, technikai segítségnyújtás mellett a Nemzetközi Valutaalap felügyeleti tevékenységet is ellát, amely felöleli az árfolyam-, monetáris, költségvetési és strukturális politikák felügyeletét, a pénzügyi ágazat ügyeit, az intézményi vonásokat (például központi bank függetlensége, pénzügyi ágazat irányítása, vállalatvezetési rendszerek), valamint felméri az országokkal kapcsolatos kockázatokat, sebezhetőségeket, elemzi a világgazdasági változások hatásait regionális és országos értelemben egyaránt [Blahó-Prandler 2005].

Végül, de nem utolsó sorban a Nemzetközi Valutaalap pénzügyi segítséget is többször nyújtott ezen államoknak a makrogazdasági egyensúly biztosítása érdekében. Ezeknél a pénzügyi megállapodásoknál általában nemcsak átmeneti hitelt nyújt az IMF, hanem támogatja a fizetési gondok orvoslását szolgáló gazdasági programot is. A hitelt általában valamelyik szabvány hitel-megállapodás keretében folyósítják, amelyeket az elmúlt években, évtizedekben a világgazdasági folyamatokkal együtt igyekeztek átalakítani, azokhoz igazítani. A hitelmegállapodások rögzítik a fizetési mérleg gondok leküzdését célzó gazdaságpolitikát és intézkedéseket, amelyek megvalósítását az ország elvállalta. A hitelmegállapodás alapját képező gazdasági programot az egyes országok a Valutaalappal folytatott párbeszéd során készítik el [MNB 2016]. Az IMF szigorúan ellenőrzi az országot abból a szempontból, hogy teljesítette-e a szerződésben foglaltakat.

Az IMF 1992 óta összesen 29 megállapodást kötött a Nyugat-Balkán államaival, amelyek összértéke elérte a 8,2 milliárd SDR-t. A megállapodások elsősorban ezen országok gazdasági stabilitását, az átalakulási programokat, illetve az ezekhez szükséges kulcsfontosságú reformok megvalósítását támogatták [Murgasova et al. 2015].

A Valutaalap a rendszerátalakítási lehetőséget (*Systemic Transformation Facility – STF*) 1993 áprilisában átmeneti hitellehetőségként hozta létre az átalakuló gazdaságok megsegítésére. Elsősorban a fizetési mérleg egyensúlytalanságát igyekezett csökkenteni azáltal, hogy segítette az országok áttérését a piaci árakon történő multilaterális kereskedelem felé. A program 1995. május 1-jéig működött, de a programban már részt vevő országok lehívhatták második részletüket 1995 decemberéig [Guitián 1995]. Ezt az IMF által nyújtott finanszírozási lehetőséget használták fel először a Nyugat-Balkán államai a berlini fal leomlása után – a korábbi Jugoszlávia már 1990-ben, Albánia 1992-ben, Macedónia 1994-ben, Horvátország 1995-ben. Ezek a hitelek a kvóták 25 és 80%-a között mozogtak és az IMF szigorú követelményeket állított a vissza nem fizetés nagy kockázata miatt [Murgasova et al. 2015].

Egy másik, a térségre jellemző hitelmegállapodási keret a sürgős konfliktus utáni támogatás (*Emergency Postconflict Assistance – EPA*). Ezt a térség országai közül többen is igénybe vették, például Bosznia-Hercegovina 1995-ben, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (mai Szerbia, valamint Montenegró) 2000-ben, Albánia 1997-1998-ban. Az IMF segítsége, mint általában, megmozgatta a nemzetközi közösség további tagjait is, akik további pénzügyi, illetve technikai segítségnyújtásban részesítették ezeket az államokat [Murgasova et al. 2015].

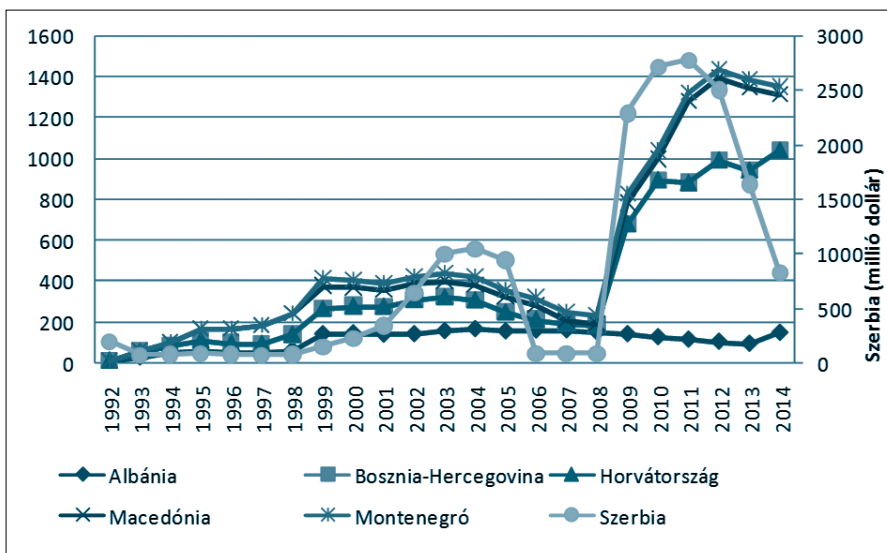
Az IMF napjainkban elsősorban a globális válság által előidézett kihívások kezelésében igyekszik segíteni a nyugat-balkáni államokat, valamint abban, hogy az átalakuláshoz szükséges, ám a válság által félbeszakított reformokat véghezvigyék.

Az utóbbi években jellemzően készenléti hitelmegállapodásokat (*Stand-by Arrangement, SBA*), kibővített hitelkeret-megállapodást (*Extended Arrangement – EA*), valamint az elővigyázatossági hitelkeretet (*Precautionary Credit Line*) kötöttek a régió államai, hogy biztosítsák a fiskális és pénzügyi stabilitásukat, vonzóvá tegyék országukat a külföldi befektetők előtt, valamint befejezzék a félbe maradt strukturális reformokat. Ezen megállapodások országokénti kifejtését a következő fejezet tartalmazza.

AZ IMF SZEREPÉNEK BEMUTATÁSA ORSZÁGONKÉNT

Az alábbiakban a nyugat-balkáni államok kerülnek röviden bemutatásra a Nemzetközi Valutaalappal eddig kötött megállapodásuk, kapcsolatuk, valamint jelenlegi makrogazdasági helyzetük alapján. Amint az az alábbi, 6. ábrából is látszik, a régió államai különböznek egymástól az IMF hitelfelhasználás tekintetében: egyes államok (például Horvátország vagy Montenegró) kevésbé szorulnak az IMF segítségére, mások (például Albánia vagy Bosznia-Hercegovina) nagyobb mértékben rá vannak utalva a Valutaalap pénzügyi forrásaira.

6. ábra: IMF hitelfelhasználás a Nyugat-Balkán államaiban 1992 és 2014 között
(millió \$, folyó ár, jobb tengelyen: Szerbia adatai)²

Forrás: Világbank [2016] adatai alapján saját szerkesztés

² IMF által a Világbanknak nyújtott adatok. Tartalmazzák a készenléti hitelmegállapodások (SBA), a kibővített eljárások (EA), a strukturális kiigazítás, a kibővített szerkezetátalakító lehetőség (ESAF), valamint a rendszerátalakítási lehetőség (STF) alapján felvett és felhasznált összegeket, valamint a Vagyonkezelői Alap kölcsöneit is, SDR-ből átválta (állományi adatoknál periódus végi árfolyamon, flow adatoknál középárfolyamon). Horvátország esetében a Világbank adatbázisában nem található adatok.

HORVÁTORSZÁG

A térségben Horvátország bír az egyik legkedvezőbb helyzettel, ugyanis 2001 óta nem vett fel hitelt az IMF-től és nincs kintlévősége sem [Horvát Nemzeti Bank 2016].

Horvátország a Valutaalaphoz való csatlakozása után nem sokkal vette fel első készenléti hitelt (1994 októberében) a gazdasági átalakulási programjának támogatására. 1997-ben az IMF újabb három éves szerződést írta alá az országgal [Taylor & Francis Club 2004]. 2001 márciusában az IMF egy újabb, 14 hónapos, 255 millió dolláros hitelmegállapodást fogadott el, amelyet végül nem hívott le az ország. A 2003 februárjában, valamint a 2004 augusztusában kötött készenléti hitelmegállapodásokat már csak elővigyázatosságból kötötték [IMF 2016b]. Az állam a gazdasági válság kedvezőtlen hatásai ellenére sem kért még azóta pénzügyi segítséget, annak ellenére sem, hogy makrogazdasági adatai nem túl kedvezőek: amint láttuk, a válság óta folyamatosan nő a munkanélküliségi ráta, a költségvetési deficit és az államadósság, a gazdasági növekedés még nem indult be. Az ország 2012-ben még cáfolta, de 2013-ban már közel állt ahhoz, hogy az IMF segítségét kérje makrogazdasági helyzete javítására, de inkább a piaci megoldásban bízik, annak ellenére, hogy az IMF hitelfeltételei kedvezőbbek [Bloomberg 2013]. Az IMF a Horvátországgal kapcsolatos konzultációs elemzése alapján bizakodó a helyzettel kapcsolatban, az ország a felépülés felé vezető úton jár, de még további reformok szükségesek a makrostabilitás eléréséhez (pl. fiskális kiigazítás, a kuna árfolyamstabilitásának biztosítása) [IMF 2015a].

MONTENEGRÓ

Az ország a Valutaalaphoz történő 2007-es csatlakozása óta nem fordult segítségért a nemzetközi szervezethez, nincs kintlévősége, valamint fizetési kötelezettsége sem. A térségbe 2008. második felében begyűrűző válság komolyabban érintette, a korábbi magas gazdasági növekedés jelentősen mérséklődött, a gazdaságpolitika pedig költségvetési transzferekkel reagált, ami az államadósságot is megnövelte (lásd korábban). Ezek eredményeképpen és a válság elhúzóódásától tartva Montenegró többször is IMF-hitel felvételét fontolgatta (2009, illetve 2011 elején), amelyet végül nem vett igénybe. Ez arra utal, hogy Montenegró biztosítani tudja saját maga finanszírozását, azonban ez elég bizonytalan, hiszen a magas költségvetési deficit és az államadósság gyors növekedése sebezhetővé teszi az országot – a finanszírozás jövőbeli fenntarthatóságához elengedhetetlen lenne ezek mérséklése. Emellett a nem teljesítő hitelek aránya is felfutott az elmúlt években és magas szinten van jelenleg is. Ennek érdekében az IMF [2015b] legutóbbi ajánlásai szerint a következő években jelentős mértékben csökkenteni kellene a kiadásokat, elsősorban a nyugdíjrendszer és a közszféra bérjellegű kiadásait. Ezzel párhuzamosan növelni a munkaerőpiaci részvételt, valamint a béreket a termelékenységhez kellene igazítani annak érdekében, hogy az ország egy jövőbeli makroökonómiai sokkot sikeresen átvészljen.

MACEDÓNIA

Az ország és a Valutaalap között a hivatalos tagság kezdete óta intenzív kapcsolat áll fent. Az ország először 1994-ben kötött megállapodásokat a Valutaalappal: februárban rendszerátalakítási

lehetőséget (STF) vett igénybe, majd májusban egy 13 hónapos készenléti hitelmegállapodást (SBA) is kötött, hogy gazdaságát és pénzügyi szektorát stabilizálja (jelentős mértékben csökkentse inflációját és költségvetési hiányát, bankszektorát újratökésítse és privatizálja) [IMF 1995a]. A program hatására valamelyest sikerült stabilizálni a pénzügyi piacot, elkezdődött a privatizáció, az infláció jelentős mértékben csökkent, de az országban olyan további strukturális problémák vártak megoldásra, mint a magas, 30% körüli munkanélküliségi ráta, a bankszektorban alacsony adósságbehajtási ráta, valamint a magas kamatmarzs. Ennek a helyzetnek javítása érdekében Macedónia és a Valutaalap 1997-ben egy hároméves, kibővített, szerkezetátalakító megállapodást (ESAF) kötött. 1999-ben pedig igénybe vette az IMF kompenzációs és feltételes finanszírozási eszközét (*Compensatory and Contingency Financing Facility – CCFF*), amely a koszovói válság miatti exportárbevételkiesés finanszírozására szolgált. 2000-ben egy három éves kibővített hitelkeretet (*Extended Fund Facility – EFF*) valamint egy szegénységet csökkentő és növekedési lehetőséget biztosító támogatást (*Poverty Reduction and Growth Facility – PRGF*) vett igénybe a további strukturális reformok elősegítésére (elsősorban költségvetési kiadások csökkentése, bevételek növelése, közigazgatás reformja, a nem működő vállalatok kezelése, a banki szabályozás erősítése érdekében). 2003-ban az ország egy újabb készenléti hitelmegállapodást kötött a fiskális és külső fenntarthatóság biztosítása céljából. A cél elsősorban az államadósság stabilizálása és a munkanélküliség csökkentése volt. 2005-ben újabb készenléti megállapodást kötöttek. Ekkorra az államadósságot sikerült csökkenő pályára állítani, azonban a magas munkanélküliséget nem tudták mérsékelni és a rögzítés eredményeképpen a folyó fizetési mérleg is jelentős deficitet mutatott, a gazdasági növekedés lelassult. Az ország 2005 után sokáig nem vett fel hitelt és 2007-re visszafizette addigi adósságait is [IMF 2016c].

A válság Macedóniát csak enyhe mértékben érintette, megtartotta viszonylagos makroökonomiai stabilitását és képes volt elhárítani a nagyobb reál- és pénzügyi sokkokat. Ennek ellenére az ország 2011 elején – a külső piacokhoz való csökkent hozzáférés (euróválság) és a közelgő, előrehozott választások megjósolhatatlan kimenetele miatt – az IMF-hez fordult segítségért [IMF 2013]. A megkötött Elővigyázatossági és Likviditási Hitelkeret (PLL) alapján az ország 2011-ben kvótájának 500%-ához (344,5 millió SDR), a következő évben pedig további 100%-ához (68,9 millió SDR) férhetett hozzá. 2011 márciusában 197 millió SDR-t (kvótájának 286%-át) hívott le, elsősorban, hogy finanszírozza fizetési mérleg deficitjét. Az azóta eltelt időszak alatt Macedónia szorosan együttműködik a Valutaalappal, azonban jobban oda kell figyelnie a költségvetési kiadásaira (amely az elmúlt években nagymértékben megnövekedett, hasonlóan az államadóssághoz – habár alacsony szintről indult). Emellett gazdaságpolitikájának mozgásterét nagyban korlátozza a valuta eurótól való függősége – amelyet az ország igyekszik csökkenteni – illetve az eurózóna tagállamaitól való kereskedelmi és gazdasági függősége is. Ennek ellenére az elmúlt években a gazdasági növekedés tovább erősödött (bár mérsékelt maradt), a belső kereslet és a munkaerőpiaci helyzet javult [IMF 2015c]. A 2011-es lehívás óta az ország nem fordult az IMF-hez segítségért és nincs kintlévősége sem [IMF 2016c].

ALBÁNIA

Albánia az egyik legfejletlenebb állam a nyugat-balkáni államok közül. Abból a szempontból különbözik a többi államtól, hogy az 1990-es évekig elzárkózott a világgazdaságtól, így zárt gaz-

daságként kiindulva kezdte meg átalakulását (köszönhetően Enver Hodzsa külpolitikájának). Ennek ellenére az 1990-es évek elejétől szép eredményeket ért el a működő piacgazdaság kiépítése tekintetében, habár pénzügyi szektora fejletlen maradt. 1997-re az állam komoly válságot élt át egy piramisjáték végkövetkezményeként: a GDP közel 10%-kal csökkent, a kormány – érintettsége miatt – megbukott, az infláció szárba szökött. Az IMF konfliktus utáni segítséget (EPA) nyújtott az államnak [Roaf et al. 2014]. A következő évek fő feladata elsősorban a bank-szektor reformja, a szegénység csökkentése, a munkahelyteremtés, a közigazgatás és mezőgazdaság reformja, a korrupció visszaszorítása volt. Az IMF különböző programokkal segítette az országot, a két fél viszonylatában elsősorban szegénységet csökkentő és növekedési lehetőség biztosító (PRGF) formában történtek pénzügyi transzferek. Emellett 2006-ban egy kibővített hitelkeret-megállapodás az ország gazdasági sérülékenységét igyekezett mérsékelni, például az áramkimaradások okozta gazdasági problémákat, valamint a jó kormányzást és a pénzügyi szektor fejlődését próbálta elősegíteni [IMF 2016d]. Úgy tűnt, hogy a válság kevésbé érintette az országot, azonban – mivel kevés tőke érkezett – Albánia tőkehiányban szenved, az infrastruktúra további fejlesztésekre szorul, az állam nem tud oly mértékben növekedni, mint azt a relatív gazdasági fejletlensége indokolná. Habár 2014-re az IMF válságkezelő programjai a térségben általában sikeresen lezajlottak, Albánia (és Bosznia-Hercegovina) kivételt jelent, mivel a globális és az euróválság még mindig érezteti hatását fiskális és versenyképességi problémák formájában [Roaf 2014]. Ennek eredményeképpen Albánia 2014-ben az IMF segítséget kérte és egy kibővített hitelkeret-megállapodást (EA) írtak alá. A megállapodás célja, hogy biztosítsák Albánia gazdasági növekedésének fenntartását, valamint csökkentsék a nem teljesítő hitelek arányát, a költségvetési deficitet és az államadósságot [IMF 2016d].

BOSZNIA-HERCEGOVINA

Az ország a Daytoni békeszerződés évében, 1995 végén vált az IMF tagjává. A Valutaalap rögtön egy 45 millió dollár értékű hitelkeretet bocsátott Bosznia-Hercegovina rendelkezésére a háború utáni újjáépítések elősegítésére. Számos feladat várt az országra, és az elsők között szerepelt az, hogy az új központi bank valutatanácsként működjön [IMF 1995b]. A pénzügyi, illetve makrostabilitáshoz jelentős mértékben hozzájárult a valutatanács hitelessége. A nemzeti valuta, a konvertibilis márka (BAM, KM) árfolyama az euró árfolyamához van rögzítve (1 KM=0,51129 eurós értéken). Az új nemzeti valutát 1995-ben vezették be, amely a korábbi bosnyák dinár, horvát kuna és szerb dinár egyidejű használatát 1998-ban véglegesen felváltotta és helyettesítette [Juhász-Márkus 2003]. 1998 és 2004 között az ország minden évben igénybe vette az IMF készenléti hitelét (SBA, habár nem teljes mértékben merítette ki azokat), amelyet az IMF folyamatosan felülvizsgált és meghosszabbított. Ha megnézzük a megállapodások tartalmát, az IMF igazi, mélyreható strukturális reformot, programot nem igazán támogatott ezekben az években. A készenléti megállapodások általában nem is ezt a célt szolgálják, hiszen lényegük az, hogy a hitelfelvevő a lehíváshoz használt saját valuta visszavásárlására vállal kötelezettséget. Az IMF előírja bizonyos teljesítménykritériumok végrehajtását [Blahó-Prandler 2005], például fiskális kiigazítást, illetve további erőfeszítéseket a privatizáció tekintetében.

Az országot komolyabban érintette a válság, 2009-ben az IMF segítséget kérte. A három évről szóló készenléti hitelmegállapodásuk keretében többek között megerősítették a valutatanácsot,

valamint jelentős mértékben csökkentették a költségvetési kiadásokat, köztük az állami transzfereket [EBRD 2009, 2010, 2011]. Ez utóbbi kiváltképpen szükséges volt, hiszen már a kezdetektől fogva súlyos gazdasági problémákat okoztak a nagy költségvetési kiadások, az országra jellemző bürokrácia, valamint a korrupció.

Az IMF 2012 óta folyamatosan az ország rendelkezésére bocsátja hitelkeretét, a gazdasági teljesítmény viszont azóta sem stabilizálódott. Ez elsősorban az állam gazdaságban betöltött jelentős szerepének köszönhető, ami kiszorítja a gazdaságból a magánszektor, elriasztja a befektetőket, rontja az üzleti környezetet, végül pedig magas munkanélküliséghez és alacsony foglalkoztatottsághoz vezet. A finanszírozást tovább nehezíti az euróválság, hiszen ennek hatására csökken az ország exportja, az országba érkező tőke nagysága, valamint a hazautalásokban is mutatkozik egy visszaesés [IMF 2012b]. A régió többi államához képest kevés FDI érkezik az országba. Ez csak részben a válság hatása, a kedvezőtlen üzleti környezetnek is nagyban köszönhető. A következő évek feladata a munkahelyteremtés, elsősorban a magánszektorban; javítani és csökkenteni kell a költségvetés kiadásait, ezzel csökkenő pályára lehet állítani az adósságállományt; valamint az állam méretének mérséklése is szükséges lenne. Az ország jelenlegi reformprogramja tartalmazza az üzleti környezet kedvezőbbé tételét, az adóbeszedés hatékonyságának növelését, valamint a piacgazdaság működésének javítását [IMF, 2016e].

SZERBIA

Szerbia (akkori nevén JSZK) a korábbi jugoszláv adósságot törlesztette az 1990-es években és csatlakozása után csupán 2000-ben fordult ismét a Valutaalaphoz segítségért [IMF 2016f], hogy támogassa az ország gazdasági stabilizációját és újjáépítését a koszovói konfliktus után. 2001-ben egy készenléti hitelmegállapodást is kötött a Valutaalappal; a pénzügyi támogatás célja további makroökonómiai és strukturális reformok támogatása volt. Az ország 2004 és 2006 májusa között négy részletben visszafizette ezt a hitelt. 2002 májusában egy három éves kibővített hitelkeret megállapodást is aláírtak 650 millió SDR kerettel (Szerbia kvótájának 138,98%-át tette ki), amelyet 2006-2007 folyamán 12 részletben visszafizettek. Ez a megállapodás azért volt jelentős az ország számára, mert a teljesítése nagy jelentőséggel bírt a Párizsi Klub hitelezői felé, és elősegítette, hogy jelentős mértékben leírják az ország adósságát [Szerb Nemzeti Bank 2016]. A válság Szerbiát súlyosan érintette, az IMF-hez kellett fordulnia segítségért. 2009-ben egy 350,77 millió SDR értékű készenléti hitelmegállapodást kötött, amit még ugyanabban az évben megnöveltek 2619,12 millió SDR-re, mivel a válság a vártnál súlyosabban érintette az országot. Ebből az összegből Szerbia a sükségnek megfelelően bármikor lehívhatott. Végül 1367, 74 millió SDR-t hívott le és a megállapodást 2011 májusában sikeresen lezárták. 2011. szeptember végén pedig egy további, 1,1 milliárd eurós készenléti hitelszerződést is kötött a Valutaalappal. A megállapodás keretében az ország arra vállalt kötelezettséget, hogy az államháztartás hiánya a GDP 4,5 százalékos szintjét nem haladja meg, valamint visszafogja a közkiadásokat. Az IMF 2012. februári felülvizsgálata után azonban úgy döntött, hogy a hitel folyósítását befagyasztja, mivel megítélése szerint a balkáni ország 2012. évi költségvetése nem volt összhangban a hitel feltételeivel. Emellett kijelentette, hogy az új kormánynak meg kell változtatnia a munka törvénykönyvét, meg kell reformálnia nyugdíjrendszerét (ez utóbbi kérdés már a korábbi hitellehívások kapcsán is kényes kérdésnek bizonyult), valamint csökkentenie kell a közalkalmazottainak számát. Az

IMF számításai szerint mértéküket tekintve az államkötvény-kibocsátások, illetve az állami kezességvállalások nem voltak összhangban az államháztartási hiánnyal, valamint az államadósságra vonatkozó szerb vállalásokkal [HVG 2012]. Az ország makrogazdasági helyzete azonban a törekvések ellenére sem stabilizálódott: amint korábban láttuk, a gazdasági növekedés nem állt helyre, viszont a költségvetési deficit és az államadósság folyamatosan nő (utóbbi elérte a GDP 70%-át) és a munkanélküliségi ráta is 20% körül mozog. A javuló gazdasági kilátások elsősorban az alacsony olajárak által megnövekedett belső keresletnek, a vártnál nagyobb piaci béreknek, valamint a jobb exportteljesítménynek köszönhetőek [IMF 2016f]. 2014 nyarán Szerbia tárgyalásokba kezdett a Valutaalappal a készenléti hitel felülvizsgálatához, amely eredményeképpen egy új, három évre szóló, 935,4 millió SDR értékű készenléti hitelmegállapodás született [Szerb Nemzeti Bank 2016]. A szerb kormány álláspontja szerint ezt az egyezményt elsősorban elővigyázatosságból kötötték, abból a megfontolásból, hogy Szerbia vonzó célponttá váljon a befektetők számára, valamint, hogy a szerb dinárt stabilizálják. A megállapodáshoz azonban szükséges volt az, hogy a közszférában dolgozók bérét és a nyugdíjak mértékét csökkentsék [Portfolio.hu 2014]. A jövőben további költségvetési megszorítások várhatók, amelyek nem túl népszerűek a lakosság körében.

Látható, hogy a válság következtében Szerbia hitelfelvételre kényszerült, amit az IMF-en keresztül vitt véghez. Minden kétséget kizáróan ebből a hitelből juthatott a legolcsóbban pénzügyi forráshoz az ország, azonban felmerül a kérdés, hogy az IMF által szabott szigorú, elsősorban költségtakarékosági feltételeknek mennyi ideig tud megfelelni, illetve az, hogy ez milyen hatással lesz a jövőben gazdaságára. Az elbocsátások miatt a következő években tovább nőhet az amúgy is magas munkanélküliségi ráta, viszont az IMF-fel kötött megállapodás és annak teljesítése jó színben tüntetheti fel az országot a külföldi befektetők előtt, javíthatja az üzleti, beruházási környezetét és hitelbesorolását, újabb beruházások érkehetnek az országba. A költségcsökkentések pedig az államháztartás helyzetét javíthatják, és lefelé mozdíthatják az államadósság mértékét.

ÖSSZEFOGLALÁS

Amint láthattuk, a Nemzetközi Valutaalap az országok gazdasági átalakulásának kezdetétől aktívan részt vett a reformfolyamatokban, elsősorban szakmai tanácsokat adott, technikai és pénzügyi segítséget nyújtott különböző programokon keresztül. Láthattuk, hogy a régió országai a gazdasági fejlődés és a véghezvitt reformok tekintetében különböző helyzetben vannak: egyesek már nem igénylik az IMF segítségét (például Horvátország vagy Montenegró), másoknak még jelenleg is intenzív a kapcsolata a Valutaalappal (például Bosznia-Hercegovina vagy Albánia).

A globális válság – különböző mértékben – a Nyugat-Balkán államait is érintette. A 2007-ben kezdődött globális gazdasági válság 2008 második felében érte el a térséget, 2009-re a legtöbb nyugat-balkáni állam recesszióba süllyedt. Visszaesett a balkáni gazdaságok teljesítménye, mivel csökkent a kereslet az exportjuk iránt, valamint kevesebb közvetlen külföldi beruházás érkezett a régióba. A válság hatására mindegyik államban romlott a fiskális politika, az amúgy is magas munkanélküliség tovább növekedett, valamint a makrogazdasági teljesítményük rendkívül törékennyé vált. Amint láthattuk, a legsúlyosabban talán Szerbia, Albánia és Bosznia-Hercegovina volt érintett. Érdekes, hogy annak ellenére, hogy úgy tűnt, 2014-re a válságkezelő programok

kifutottak, ettől az évtől ezen országok újra az IMF segítséget kérték makrogazdasági stabilitásuk helyreállítása érdekében (habár Szerbia esetében a korábbi befagyasztott hitelkeret revideálásáról beszélhetünk inkább).

Az országok jelenlegi makrogazdasági teljesítményéből kiolvasható, hogy habár kezdenek a válságból kilábalni, a makrogazdasági stabilitás jelenleg nem jellemző ezekre az államokra: költségvetési deficitjük és államadósságuk növekvő tendenciát mutat, a folyó fizetési mérlegek nagymértékben deficitesek, valamint a külföldi befektetések is elmaradnak. Ezen gazdasági problémák megoldása további strukturális reformokat igényel, amelyek megvalósításához – külső és belső finanszírozási lehetőségek hiánya miatt – valószínűleg néhány ország esetében a Valutaalap további segítsége lesz szükséges.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Blahó A. – Prandler Á (2005): *Nemzetközi szervezetek és intézmények*. Budapest: Aula.
- Bloomberg (2013): *Croatia May Turn to IMF as Debt Grows 'Risky', Linic Says*. <http://www.bloomberg.com/news/articles/2013-11-05/croatia-may-turn-to-imf-as-debt-costs-rise-linic-tells-globus>. Lekérdezve: 2016.01.08.
- EBRD (2014): *Transition Report 2014, Innovation in transition*. London.
- EBRD (2013): *Transition Report 2013, Stuck in transition?* London.
- EBRD (2012): *Transition Report 2012, Integration Across Borders*. London.
- EBRD (2011): *Transition Report 2011, Crisis and Transition: The People's Perspective*. London.
- EBRD (2010): *Transition Report 2010, Recovery and reform*. London.
- EBRD (2009): *Transition Report 2009, Transition in crisis?* London.
- EBRD (2008): *Transition report 2008, Growth in Transition*. London.
- EBRD (2007): *Transition Report 2007, People in Transition*. London.
- EBRD (2006): *Transition Report 2006, Finance is Transition*. London.
- EBRD (2005): *Transition Report 2005, Business in Transition*. London.
- EBRD (2004): *Transition Report 2004, Infrastructure*. London.
- EBRD (2003): *Transition Report 2003, Integration and Regional Cooperation*. London.
- EBRD (2002): *Transition Report 2002, Agriculture and Rural Transition*. London.
- Endrődi-Kovács V. (2013): *A Nyugat-Balkán gazdasági integrációérettsége*, Ph.D értekezés.
- Európai Bizottság (2015a): *European Union, Trade in Goods with Croatia*, DG for Trade, Brussels.
- Európai Bizottság (2015b): *European Union, Trade in Goods with Serbia*, DG for Trade, Brussels.
- Európai Bizottság (2015c): *European Union, Trade in Goods with Albania*, DG for Trade, Brussels.
- Európai Bizottság (2015d): *European Union, Trade in Goods with Montenegro*, DG for Trade, Brussels.
- Európai Bizottság (2015e): *European Union, Trade in Goods with For. JRep Macedonia*, DG for Trade, Brussels.
- Európai Bizottság (2015f): *European Union, Trade in Goods with Bosnia-Herzegovina*, DG for Trade, Brussels.
- Eurostat (2016): *Database*. <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>. Lekérdezve: 2016.01.15.

- Guitián, M. (1995): „Conditionality: Past, Present, Future” in: Hole, P – McDonald, I. S. – Primorac, M. : Special Section: *Celebrating Fifty Years of the International Monetary Fund*. *IMF Staff Papers* 42(4)
- Horvát Nemzeti Bank (2016): *Republic of Croatia and the International Monetary Fund*. <http://www.hnb.hr/mmf/emmf.htm>. Lekérdezve: 2016.01.10.
- HVG (2012): *Csak akkor megy az IMF Szerbiába, ha lesz új kormány*. http://hvg.hu/gazdasag/20120726_szerbia_imf_uj_kormany. Lekérdezve: 2016.01.25.
- IMF (2016a): *About the IMF*. <http://www.imf.org/external/about.htm>. Lekérdezve: 2016.01.26.
- IMF (2016b): *Republic of Croatia and the IMF: Press Releases, Mission Concluding Statements, Financial Position in the Fund, Transactions with the Fund*. <https://www.imf.org/external/country/hrv/index.htm?type=9998>. Lekérdezve: 2016.01.08.
- IMF (2016c): *Former Yugoslav of Republic of Macedonia and the IMF: Article IV Staff Reports, Press Releases, Financial Position in the Fund, Transactions with the Fund*. <https://www.imf.org/external/country/mkd/index.htm?type=9998>. Lekérdezve: 2016.01.12.
- IMF (2016d): *Albania and the IMF: Article IV Staff Reports, Press Releases, Financial Position in the Fund, Transactions with the Fund*. <http://www.imf.org/external/country/alb/index.htm?type=9998>. Lekérdezve: 2016.01.18.
- IMF (2016e): *Bosnia and Herzegovina and the IMF: Article IV Staff Reports, Press Releases, Financial Position in the Fund, Transactions with the Fund*. <http://www.imf.org/external/country/bih/index.htm?type=9998>. Lekérdezve: 2016.01.20.
- IMF (2016f): *Serbia and the IMF: Article IV Staff Reports, Press Releases, Financial Position in the Fund, Transactions with the Fund*. <http://www.imf.org/external/country/SRB/>. Lekérdezve: 2016.01.22.
- IMF (2015a): *Republic of Croatia, 2015 Article IV Consultation*. Washington: IMF Country Report No. 15/163. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr15163.pdf>. Lekérdezve: 2016.01.08.
- IMF (2015b): *Montenegro, 2014 Article IV Consultation*. Washington: IMF Country Report No. 15/26. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr1526.pdf>. Lekérdezve: 2016.01.10.
- IMF (2015c): *Former Yugoslav Republic of Macedonia, 2015 Article IV Consultation*, Washington: IMF Country Report No. 15/242. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr15242.pdf>. Lekérdezve: 2016.01.13.
- IMF (2013): *Former Yugoslav Republic of Macedonia, 2012 Article IV Consultation and First Post-Program Monitoring Discussions*. Washington: IMF Country Report No. 13/178.
- IMF (2012a): *List of Members*. <https://www.imf.org/external/np/sec/memdir/memdate.htm>. Lekérdezve: 2015.12.01.
- IMF (2012b): *Bosnia and Herzegovina: 2012 Article IV Consultation and Request for Stand-By Arrangement*. Washington: IMF Country Report No. 12/282.
- IMF (1995a): *IMF Approves Stand-by Credit and STF Drawing for the Former Yugoslav Republic of Macedonia*. <https://www.imf.org/external/np/sec/pr/1995/pr9528.htm> Lekérdezve: 2016.01.10.
- IMF (1995b): *Bosnia and Herzegovina Becomes a Member of the IMF; Receives IMF Credit from Emergency Window*. <https://www.imf.org/external/np/sec/pr/1995/pr9570.htm> Lekérdezve: 2016.01.18.

- Juhász J. – Márkus L. (2003): *Kinek a békéje? Háború és béke a volt Jugoszláviában*, Budapest: Zrínyi Kiadó.
- MNB (2016): *A Nemzetközi Valutaalap*. <https://www.mnb.hu/a-jegybank/nemzetkozi-kapcsolatok/a-nemzetkozi-valutaalap-imf>. Lekérdezve: 2016.01.05.
- Murgasova, Z. – Ilahi, N. – Miniane, J. – Scott, A. – Vladkova-Hollar, I. – IMF (2015): *The Western Balkans: 15 years of economic transition*. Washington, D.C. : International Monetary Fund.
- Portfolio.hu (2014): *Megállapodást kötött Szerbia és az IMF*. http://www.portfolio.hu/gazdasag/megallapodast_kotott_szerbia_es_az_imf.206812.html. Lekérdezve: 2016.01.26.
- Roaf, D. – Atoyán, R. – Joshi, B. – Krogulski, K – IMF Team (2014): *25 Years of Transition, Post-Communist Europe and the IMF*. Washington: Regional Economic Issues, Special Report.
- Szerb Nemzeti Bank (2016): *National Bank of Serbia – Relations with the International Monetary Fund*. http://www.nbs.rs/internet/english/40/40_1/index.html. Lekérdezve: 2016.01.24.
- Taylor & Francis Group (2004): *The Europa World Year Book 2004*, Volume 1. London: Europa Publications.
- UNCTAD (2015): *World Investment Report 2015 Reforming International Investment Governance*. Genf: United Nations.
- Világbank (2016): *Indicators*. <http://data.worldbank.org/indicator>. Utoljára lekérdezve: 2016.01.15.
- Világbank (2008): *FYR Macedonia Labor Market Profile 2004-2007*. Washington: Document of World Bank.